

**K vybraným otázkám charakteru sociálních transferů
rodinám s dětmi v České republice**

Ladislav Průša

VÚPSV Praha
2004

Obsah

Úvod.....	3
1. Několik obecných poznámek k charakteru přerozdělovacích procesů a k jejich významu při realizaci sociálně politických záměrů státu	5
2. Charakteristika základních principů systému státní sociální podpory a jejich promítnutí do charakteru sociálních transferů rodinám s dětmi	8
2.1 Obecná charakteristika systému státní sociální podpory	8
2.2 Státní sociální podpora v r. 2003	8
2.2.1 Stručná charakteristika nejvýznamnějších dávek v r. 2003.....	10
2.3 Státní dávky dočasně poskytované ve 2. polovině 90. let	12
2.4 Dopady valorizace životního minima na výši státních dávek a na příjmovou úroveň domácností.....	13
2.5 Dopady tzv. balíčků úsporných opatření ve 2. polovině 90. let na výši státních dávek a příjmovou úroveň domácností s dětmi	14
2.6 Vliv dávek státní sociální podpory na příjmovou úroveň nízkopříjmových skupin obyvatelstva.....	14
3. Analýza sociálních prvků v systému daně z příjmu fyzických osob (z pohledu podpory příjmů rodin s dětmi)	15
4. Vzájemné vazby systému dávek státní sociální podpory a systému odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob	17
4.1 Charakteristika důsledků vyplývajících z disproporcí obou systémů na příjmovou stratifikaci obyvatelstva.....	17
4.2 Možnosti řešení naznačených disproporcí v charakteru sociálních transferů rodinám s dětmi	19
Závěr.....	21
Literatura	22
Přílohy	24

Úvod

Hluboké změny probíhající od počátku 90. let ve všech sférách života naší společnosti si vyžadují nové pohledy na všechny oblasti hospodářského a sociálního rozvoje naší země. Základním cílem sociální strategie státu v tomto období bylo vytváření prostoru pro sociální rozvoj každého člověka, tedy koncepce založené na tom, že životní podmínky si každý sociální subjekt vytváří sám v závislosti na míře svého individuálního přičinění, přičemž role státu by měla spočívat ve vytváření potřebných legislativních podmínek umožňujících tento cíl realizovat, v podpoře rozvoje těch odvětví, která jsou pro život člověka i společnosti nezbytně důležitá, ale z hlediska podnikání nejsou dostatečně přitažlivá a v zabezpečení minimální společensky uznané životní úroveň pro všechny občany.

Při koncipování sociální politiky na počátku 90. let bylo potřebné předvídat přechodné negativní sociální důsledky plynoucí z realizace jednotlivých opatření podle scénáře ekonomické reformy, z rozdělení republiky a z působení zejména mezinárodních vlivů, včas na ně aktivním způsobem reagovat a přispět tak k rychlému přechodu k tržnímu hospodářství.

V celém sociálním systému existovala až donedávna řada prvků, které byly celou řadu let považovány za významné přednosti jednotlivých sociálních systémů. Jednalo se především o výplatu jednotlivých dávek přímo ze státního rozpočtu, jejich v zásadě stabilní výši v průběhu celé doby pobírání a preferenci především sociálních prvků v konstrukci jejich výše. Tato koncepce rozhodujících sociálních dávek vznikla před více než 40 lety a byla tedy založena na zcela odlišných principech a přístupech k vývoji životní úrovně obyvatelstva.

Průběžná hodnocení soustavy sociálního zabezpečení poukazovala již v uplynulém období, zejména od počátku 70. let, na řadu nedostatků jednotlivých systémů, z nichž k nejvýraznějším patřila nedostatečná schopnost jednotlivých okruhů dávek reagovat na probíhající změny v ekonomickém vývoji. Nejzávažnější problémy byly zejména v první polovině 70. let a ve 2. polovině 80. let částečně zmírněny řadou dílčích úprav, které však nevyřešily existující problémy komplexně, ale pouze na krátkou dobu. Vzhledem k těmto skutečnostem nebyl systém sociálního zabezpečení na počátku 90. let připraven na řešení širokého spektra situací, jež provázejí probíhající změny v naší společnosti.

K jeho základním nedostatkům patřilo, vedle již výše uvedených skutečností, že v důsledku paternalistického přístupu státu ex ante nepředpokládal při řešení jednotlivých sociálních situací iniciativu občanů ani jiných sociálních subjektů. V tomto směru šlo zejména o odložení spotřeby pro zabezpečení vlastního stáří, popř. pro zabezpečení v době nemoci, solidární výpomoc mezi občany a aktivitu dobrovolných občanských, hospodářských a církevních organizací.

Bylo tedy zřejmé, že tento systém sociálního zabezpečení byl jak z hlediska předpokládaných tendencí vývoje naší společnosti, tak i na základě mezinárodního srovnání stěžejních principů a rozhodujících dávek na počátku 90. let již nevyhovující a že bylo proto nutné nově zformulovat základní principy jeho jednotlivých částí. První etapa těchto prací byla zakončena v r. 1995, kdy Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR přijala dva ze tří nových základních sociálních zákonů, zákon o důchodovém pojištění a zákon o státní sociální podpoře. Změny, které v sociální oblasti byly od počátku 90. let realizovány, přispěly k vytvoření řady standardních mechanismů a struktur, které jsou v plném rozsahu kompatibilní s principy uplatňovanými v zemích Evropské unie.

V řadě oblastí však dosud změny byly realizovány pouze v minimálním měřítku. Dodnes náš sociální systém postrádá dlouhodobě finančně vyvážený systém důchodového

pojištění, úplně beze změn zůstala dosud oblast sociálních služeb, před zásadní transformací stojí systém nemocenského a zdravotního pojištění.

Zaměření a charakter studie se v průběhu jejího řešení měnil. Původně se předpokládalo zpracovat ve spolupráci s Výzkumným ústavem práce, sociálních věcí a rodiny v Bratislavě společný mezinárodní projekt „Transformace sociálního systému v České republice a na Slovensku ve světle zapojování do evropských struktur“. Cílem tohoto postupu bylo konkretizovat základní nezbytné změny, které musí proběhnout v jednotlivých oblastech sociálního systému. Předpokládalo se, že v první části bude v národních monografiích stručně charakterizován vývoj sociálního systému v uplynulém období v České republice a na Slovensku s důrazem na analýzu základních principů systémů sociální ochrany v zemích EU a na závazky, které vyplývají pro systém sociální ochrany v našich zemích. Následně ve druhé části projektu měly být podrobně analyzovány příčiny odlišného vývoje sociálního systému v České a ve Slovenské republice a na tomto základě měly být ve třetí části projektu charakterizovány možnosti dalšího vývoje sociálního systému jak v České republice, tak i na Slovensku, přičemž se předpokládalo, že vybrané varianty budou kvantifikovány a budou nastíněny možnosti jejich legislativního řešení. V tomto pojetí byla realizace tohoto projektu zařazena do plánu práce VÚPSV na r. 2002

Vzhledem k tomu, že slovenská strana na realizaci tohoto projektu přes původní přísliby nezískala příslušné finanční prostředky, bylo zaměření projektu v polovině r. 2002 modifikováno a do plánu práce VÚPSV na r. 2003 byla v rámci projektu "Aktuální otázky vývoje systému sociální ochrany obyvatelstva" zařazena tato studie na téma "Možnosti dalšího vývoje sociálního systému v České republice". S ohledem na to, že během doby byla přijata rozhodnutí o zaměření reformy v některých oblastech (zejména v oblasti důchodového a nemocenského pojištění), byla pozornost věnována především problematice vzájemných vazeb mezi dávkami státní sociální podpory a odpočitatelnými položkami v rámci daně z příjmu fyzických osob. Jedná se o problém, na který v odborné literatuře není jednoznačný názor, což se projevilo v uplynulém období i v naší zemi při praktické realizaci obou systémů.

Celá studie je rozdělena do čtyř hlavních bloků.

V první kapitole je věnována pozornost stručné charakteristice rozdělovacích procesů v rámci sociálního systému, přičemž celý systém je charakterizován třemi základními skutečnostmi:

- tím, jakou sociální situaci řeší,
- tím, jak je daná oblast financována,
- tím, jaký subjekt se organizačně podílí na řešení definovaných sociálních situací.

Ve druhé kapitole jsou charakterizovány základní principy systému státní sociální podpory, přičemž důraz je položen nejenom na charakteristiku základních statických údajů o tomto systému v r. 2003, ale rovněž na změny, které v rámci tohoto systému byly realizovány v uplynulých 10 letech jeho fungování, a jakým způsobem se dávky státní sociální podpory podílejí na příjmové úrovni nízkopříjmových skupin obyvatelstva.

Třetí kapitola studie je věnována charakteristice sociálních prvků v rámci daně z příjmu fyzických osob, a to především z pohledu podpory příjmu rodin s dětmi.

Těžiště studie je nutno spatřovat ve 4. kapitole, v níž je věnována pozornost charakteristice vzájemných vazeb obou výše uvedených forem sociálních transferů a kde jsou rovněž naznačeny některé možnosti řešení disproporcí, které mezi oběma formami sociálních transferů existují.

Studie je doplněna řadou grafů v příloze, na nichž lze zřetelně dokumentovat některá tvrzení, která jsou ve studii uvedena.

1. Několik obecných poznámek k charakteru přerozdělovacích procesů a k jejich významu při realizaci sociálně politických záměrů státu

Z hlediska sociálních transferů určených rodinám s dětmi má stát v současné době k dispozici dva zcela odlišné nástroje - systém státní sociální podpory a systém odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob. Nezbytným předpokladem koncipování obou těchto nástrojů byla analýza a definování sociálních situací, u nichž by měl stát mít zájem podílet se redistribucí finančních prostředků na jejich řešení. Tato redistribuce je přitom jednou z nejvýznamnějších součástí celkových redistribučních procesů, jimiž se realizuje sociální politika státu. Její celková úroveň i jednotlivá kritéria musí zohledňovat jak sociální zájmy rodiny, tak současně i potřebu zachovat, resp. nenarušovat takovou příjmovou diferenciaci, která je nezbytná pro posilování motivace k vyššímu pracovnímu výkonu a sociálnímu vzestupu rodiny.

Sociální transfery byly do počátku 90. let realizovány celou řadou sociálních dávek, slev, úlev, dotací a v řadě případů i naturálních plnění. Tento systém byl značně nepřehledný, stát zamlžoval jednotlivé toky přerozdělování. Po realizaci společensko politických a ekonomicko sociálních změn na přelomu 80. a 90. let bylo zřejmé, že je nezbytné tento systém zásadně změnit tak, aby byl konformní s moderními principy uplatňovanými ve vyspělých zemích.

Mezi první deklarované programové požadavky proto patřilo vytvoření systému otevřené sociální politiky s transparentním sociálním přerozdělováním. Zásadní změnu přitom vyžadoval i daňový systém. Ten byl revidován jako první, 1. 1. 1993 byla uvedena do života nová daňová soustava.

Z hlediska sociálních transferů k rodinám s dětmi je nejvýznamnější pozornost nutno věnovat dani z příjmu fyzických osob, resp. odpočitatelným položkám, které může uplatnit každý poplatník daně na sebe a na nezaopatřené děti, které snižují progresivitu daňového zatížení.

V sociální oblasti byla vytyčena koncepce třech základních systémů - sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. První zákonná opatření vstoupila v platnost v závěru roku 1995.

V rámci systému sociálního pojištění jsou, resp. by měly být řešeny ty sociální situace, na které se občan může předem připravit (pojistit) formou odložení části své dnešní spotřeby na krytí budoucí nejisté dlouhodobé či krátkodobé sociální situace. V tomto směru jsou připravovány, resp. již dnes provozovány systémy:

- důchodového pojištění (viz zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění) a penzijního připojištění (viz zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, v platném znění);
- nemocenského pojištění (viz zejména zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, v platném znění);
- zdravotního pojištění (viz zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, v platném znění);
- státní politiky zaměstnanosti (viz zákon č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění).

Diskuse se přitom vedou o pojetí úrazového pojištění.

Jednotlivé subsystémy jsou financovány z pojistného (resp. ze sociálního pojištění, z příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a ze zdravotního pojištění), které platí podle přesně stanovených podmínek jak zaměstnanec (ze své hrubé mzdy), tak i zaměstnavatel (z objemu vyplacených hrubých mezd) a osoby samostatně výdělečně činné (ze svého vyměřovacího základu), přičemž v systému zdravotního pojištění za některé sociální skupiny (především děti, důchodce, ženy na mateřské dovolené) platí pojistné stát.

Pojistné je odváděno buď do veřejnoprávního fondu (pokud jde o systém zdravotního pojištění) nebo do státního rozpočtu (pokud jde o ostatní pojistné subsystemy), v jehož rámci je zřízen samostatný účet, na němž jsou shromažďovány příspěvky na důchodové pojištění a z něhož jsou financovány všechny důchody vč. správních výdajů.

Jednotlivé systémy jsou organizačně zabezpečeny prostřednictvím:

- České správy sociálního zabezpečení (systém důchodového pojištění);
- České správy sociálního zabezpečení a ministerstev obrany, vnitra, spravedlnosti a financí (systém nemocenského pojištění);
- Všeobecné zdravotní pojišťovny a oborových, resortních a podnikových zdravotních pojišťoven (systém zdravotního pojištění);
- ministerstva práce a sociálních věcí a úřadů práce (systém státní politiky zaměstnanosti).

V rámci systému státní sociální podpory jsou řešeny sociální situace, které jsou na základě určitého společenského konsenzu uznány za zřetele hodné, t.j. sociální situace, při jejichž řešení je účelné rodinu, především rodinu s dětmi, podpořit. Jedná se např. o narození dítěte, péči rodičů o ně v raném stádiu, jeho výchovu po celou dobu přípravy na povolání atd. V tomto směru je v zákoně koncipováno devět základních sociálních dávek, které se v některých případech dále člení v závislosti na konkrétních sociálních situacích.

Jednotlivé dávky jsou financovány z daní, tedy ze státního rozpočtu v rámci nejširší celospolečenské solidarity a s platností od 1. dubna 2004 budou vypláceny prostřednictvím úřadů práce tak, aby i po zrušení okresních úřadů byla zachována přímá řídicí linie a stát měl i nadále zachován vliv nad výplatou jednotlivých dávek a fungováním celého systému.

V rámci systému sociální pomoci se navrhuje řešit obtížné sociální situace:

- stavu hmotné nouze,
- stavu sociální nouze,
- ochrany práv občana,
- prevence vzniku těchto situací.

Jedná se tedy o situace, které občan není, resp. nebude schopen řešit sám nebo s pomocí vlastní rodiny. V návaznosti na výsledky sociální práce, základní metody sociální pomoci je sociální pomoc poskytována:

- formou sociálních služeb, které poskytují především nestátní neziskové organizace, obce a kraje;
- formou sociálně právní ochrany a dávek sociální péče, které poskytuje především stát prostřednictvím pověřených obecních úřadů.

Jednotlivé formy sociální pomoci jsou financovány ze státního rozpočtu a z rozpočtů obcí, měst a krajů, přičemž významným zdrojem financování především sociálních služeb jsou i zdroje jednotlivých nestátních neziskových organizací.

Takto pojaté základní systémy sociálního zabezpečení jsou ve své základní podstatě v zásadě v souladu jak s nejnovějšími trendy ve vyspělých zemích¹, tak i s teoretickými poznatky². Současné světové sociální systémy totiž obsahují jak dávky založené na principu pojištění, tak i dávky tzv. výběrového charakteru, kdy jejich výše a okruh příjemců jsou stanoveny v závislosti na konkrétní příjmové a sociální situaci rodiny. Přitom v řadě zemí jsou dávky, které se u nás poskytují v rámci systému státní sociální podpory a které se navrhuje poskytovat v rámci systému sociální pomoci, spojeny do

¹ Vývoje a trendy v sociálním zabezpečení 1990 - 1992, MASZ, Acapulco 1992 (český překlad) nebo J. Král, M. Tomková - 25. Valné shromáždění Mezinárodní asociace sociálního zabezpečení (MASZ), Sociální politika č. 2/1996

² blíže viz např. I. Tomeš - Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost, SOCIOKLUB, Praha 2001

systemu jednoho, který je označován zpravidla jako Social Assistance - sociální pomoc³. Postup přijatý v naší zemi (ale prakticky ve všech postsocialistických zemích) není s tímto stavem v žádném diametrálním rozporu, naopak je zřejmě přesnější - především z hlediska stanovení a definování podmínek nároku na jednotlivé dávky je toto členění plně odůvodnitelné.

³ blíže viz: Z. Konopásek a kol. - Univerzální dávkový systém rodinné politiky - dávky bezprostředně vázané na dětství a rodičovství, VÚPSV, Bratislava 1992

2. Charakteristika základních principů systému státní sociální podpory a jejich promítnutí do charakteru sociálních transferů rodinám s dětmi

2.1 Obecná charakteristika systému státní sociální podpory

Dávky, které jsou dnes poskytovány v rámci systému státní sociální podpory, byly v uplynulém období poskytovány z různých sociálních systémů, jejich právní úprava byla nepřehledná a v řadě případů neodpovídala potřebám současného vývoje. V souvislosti s valorizačními úpravami byly proto v 1. polovině 90. let postupně měněny základní principy jejich konstrukce tak, aby zavedení systému státní sociální podpory do praxe bylo pokud možno co nejjednodušší. Cílem tohoto postupu bylo:

- sjednotit dávky poskytované rodinám s dětmi do jednoho systému (např. přídavky na děti byly dávkou nemocenského pojištění, výchovné k důchodům dávkou důchodového zabezpečení, rodičovský příspěvek byl státní dávkou, příspěvek při narození trojčet byl dávkou sociální péče);
- nově definovat základní podmínky a principy jednotlivých dávek, důraz přitom byl položen na transformaci nejvýznamnějších dávek, tj. přídavku na děti a státního vyrovnávacího příspěvku;
- nově řešit ty sociální situace, které dosud nebyly řešeny (nově byl konstruován příspěvek na bydlení a příspěvek na dopravu).

Vedle změny konstrukce jednotlivých dávek bylo přistoupeno i ke změně jejich plátce. V uplynulém období byly tyto dávky vypláceny zaměstnavatelskými organizacemi a okresními správami sociálního zabezpečení (pro pracovníky malých závodů, OSVČ a nezaměstnané). Počet zaměstnavatelských subjektů se s postupující ekonomickou transformací soustavně zvyšoval (z cca 8 tis. na počátku roku 1990 na cca 33 tis. v roce 1995), kontrola správnosti poskytování jednotlivých dávek se stávala obtížně zvládatelnou. Vzhledem k tomu, že přechod od plošného poskytování dávek k adresnému systému byl doprovázen sledováním a vyhodnocováním většího množství údajů, bylo nezbytné jako limitující faktor zavedení celého systému pověřit výplatu těchto dávek okresní úřad jako nejnižší článek státní správy.

K základním principům systému státní sociální podpory patří ⁴:

- komplexnost,
- jednotnost,
- sociální spravedlnost,
- skladebnost,
- valorizace,
- dostupnost,
- operativnost,
- nenáročnost.

Základním stavebním kamenem pro určení výše dávek i pro určení hranice příjmů občana či rodiny pro vznik nároku je životní minimum jako celek nebo jeho jednotlivé částky, tzn. že při valorizaci životního minima dochází k rozšíření počtu rodin, které mají nárok na dávku a téměř u všech dávek se zvyšuje jejich výše.

2.2 Státní sociální podpora v r. 2003

V r. 2003 bylo na dávkách státní sociální podpory celkem 32,2 mld. Kč. Vývoj výše nákladů vyplacených na jednotlivé dávky v letech 1995 - 2003 je zřejmý z tabulky 1.

⁴ blíže viz: J. Dlouhý - Vzájemné vazby systému daní a dávek v České republice, SOCIOKLUB, Praha 1997

T a b u l k a 1 Vývoj výše nákladů na jednotlivé dávky státní sociální podpory a na ostatní státní dávky v letech 1995 - 2003

rok	1995	2000	2003
přídavek na dítě	12 201	12 748	12 519
sociální příplatek	.	6 199	5 822
výchovné	569	.	.
rodičovský příspěvek	5 824	7 691	7 964
porodné	428	581	807
zaopatřovací příspěvek	39	15	8
příspěvek na bydlení	.	2 518	2 835
dávky pěstounské péče	111	339	407
příspěvek na dopravu	.	1 045	1 267
pohřebné	329	540	549
státní vyrovnávací příspěvek	6 029	.	.
příspěvek na hrubé nájemné	28	.	.
sociální příspěvek k vyrovnání cen tepelné energie	.	106	.
sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen nájemného	.	73	.
celkem (v mil. Kč)	25 558	31 855	32 178
jeho podíl na HDP (v %)	1,85	1,67	1,34

Pramen: interní materiály MPSV

Vývoj výše nákladů ve 2. polovině 90. let výrazně ovlivnily zejména:

- pravidelné valorizace životního minima (1.1.1996, 1.10.1996, 1.7.1997, 1.4.1998, 1.4.2000, 1.10.2001),
- zavedení sociálního příspěvku k vyrovnání cen tepelné energie a jeho poskytování od 1.7.1997 do 30.6.2000,
- zavedení sociálního příspěvku k vyrovnání zvýšení cen nájemného a jeho poskytování od 1.7.1997 do 31.12.2000,
- úprava výše a okruhu osob s nárokem na přídavek na dítě od 1.10.1997 do 31.12.1998.

Z tabulky 1 je zřejmé, že cca 26,3 mld. Kč, t.j. cca 82 % z celkového objemu vyplacených dávek je poskytováno rodinám s dětmi prostřednictvím tří dávek - přídavku na dítě, sociálního příplatku a rodičovského příspěvku.

Všechny dosud prováděné analýzy potvrdily, že dávky státní sociální podpory na rozdíl od původního systému mnohem více zohledňují jak příjmovou, tak i sociální situaci společně posuzovaných osob, přičemž čím je v rodině více nepříznivých sociálních událostí, tím vyšší dávky jsou do této rodiny poskytovány⁵. Nejlépe je tato skutečnost patrna z grafů 1 a 2 v příloze. Systém státní sociální podpory mnohem více posiluje příjmy rodin s nízkým příjmem a výrazněji přihlíží k nepříznivým sociálním situacím, v nichž se rodina nachází (např. zdravotní postižení dítěte nebo rodiče, dojíždění dítěte do školy mimo místo trvalého bydliště, neúplnost rodiny apod.).

Významným způsobem reagují dávky státní sociální podpory a ostatní státní dávky na příjmovou situaci rodin s příjmem pod úrovní životního minima. Zatímco např. v r. 1996 potřebovala mít např. úplná rodina se 2 dětmi ve věku 8 a 12 let k dispozici příjem na úrovni cca 70 % životního minima k tomu, aby se po započtení dávek státní sociální podpory dostala úrovní svých příjmů nad úroveň životního minima své rodiny⁶, v r. 1997 ji k dosažení této úrovně postačoval příjem na úrovni cca 60 % životního minima. Tato změna byla prakticky v plném rozsahu ovlivněna zavedením nových státních dávek v souvislosti s realizací deregulačních opatření v oblasti cen tepelné energie a nájemného.

⁵ blíže viz např. J. Dlouhý - Co ukázala analýza adresnosti sociálních dávek, Sociální politika č. 11/1996

⁶ tamtéž

2.2.1 Stručná charakteristika nejvýznamnějších dávek v r. 2003

V prosinci 2003 byly dávky státní sociální podpory a ostatní státní dávky vyplaceny celkem cca 3,2 mil. příjemcům a celkové náklady na tyto dávky činily cca 2,54 mld. Kč⁷.

Celkem 1,85 mil. nezaopatřených dětí z celkového počtu cca 2,5 mil. (cca 74 %) pobíralo **přídavek na dítě**. Měsíční náklady na tuto dávku dosáhly 965 mil. Kč, t.j. cca 38 % z celkových nákladů na státní dávky. Přitom cca 33 % dětí pobíralo v prosinci 2003 přídavek na dítě ve zvýšené výměře, průměrná výše přídatku na jedno dítě činila v prosinci 2003 522 Kč.

T a b u l k a 2 Počet rodin pobírajících v prosinci 2003 přídavek na dítě v závislosti na výši příjmu rodiny a věku dítěte

výše příjmu rodiny v násobcích ŽM	celkem	z toho ve věku dítěte				
		do 6 let	do 10 let	do 15 let	do 18 let	do 26 let
do 1,0	522 453	147 744	102 432	148 318	78 238	45 721
do 1,1	83 810	21 323	15 138	24 011	14 002	9 336
do 1,2	89 416	23 187	15 833	25 230	14 733	10 433
do 1,3	93 623	23 970	16 545	26 119	15 548	11 441
do 1,4	96 360	24 404	16 632	27 088	16 068	12 168
do 1,6	195 841	47 629	33 281	54 368	33 669	26 894
do 1,8	188 783	42 505	31 232	52 645	33 454	28 947
do 2,0	166 122	34 581	25 775	46 459	30 444	28 863
do 2,5	283 901	53 132	42 098	77 513	52 804	58 354
do 3,0	129 119	23 286	17 674	32 651	23 398	32 110
celkem	1 849 428	441 761	316 640	514 402	312 358	264 267

Pramen: interní materiály MPSV

Sociální příplatek pobíralo v prosinci 2003 cca 387 tis. rodin s dětmi, t.j. asi jedna čtvrtina všech rodin s nezaopatřenými dětmi. Na sociální příplatek se vyplatilo celkem cca 464 mil. Kč, jeho průměrná výše činila 1 198 Kč. Podíl rodin, kde byl přiznán sociální příplatek ve vyšší výměře v důsledku zdravotního postižení dítěte nebo rodiče, dojíždění dítěte na střední nebo vysokou školu mimo místo bydliště, neúplnosti rodiny atp., činil cca 37 %, největší podíl na tomto objemu (více než 99 %) přitom mají neúplné rodiny, průměrná výše sociálního příplatku na jednu tuto rodinu činila 1 181 Kč. Podrobné údaje charakterizující strukturu příjemců sociálního příplatku jsou uvedeny v příloze 3.

Systém státní sociální podpory velmi přesně diferencuje úroveň podpory podle druhu sociální události - čím je sociální situace rodiny závažnější, tím více příjmů dostane rodina z „lépe dostupného“ systému státní sociální podpory (v porovnání se stávajícím systémem sociální péče). Tuto skutečnost lze nejlépe dokumentovat na údajích o průměrné výši sociálního příplatku. Zatímco např. průměrná výše sociálního příplatku vyplaceného v prosinci r. 2003 rodině, v níž není nikdo těžce zdravotně postižený ani se nejedná o neúplnou rodinu, činila 1 205 Kč, průměrná výše této dávky vyplacené rodině, v níž jsou oba rodiče těžce zdravotně postižení činila 1 917 Kč. Podrobnější údaje jsou uvedeny v příloze 4.

Příspěvek na bydlení pobíralo v prosinci 2003 víc než 303 tis. domácností, na jeho výplatu bylo vynaloženo cca 225 mil. Kč, průměrná výše dávky na jednu rodinu činila 741 Kč. Ze struktury příjemců této dávky (viz tabulka 3) vyplývá, že si o příspěvek na bydlení nepodávají žádost rodiny, které zjistily, že by měly nárok na příspěvek na bydlení

⁷ z informačního systému státní sociální podpory nelze dosud zjistit, kolik příjemců pobírá jednotlivé dávky zpětně za předchozí měsíce, tzn. že počty vyplacených dávek v jednotlivých měsících nejsou totožné s počtem osob, které na tyto dávky mají nárok

v nízké výši. Toto tvrzení jednak potvrzuje poznatky některých dřívějších výzkumů⁸, podle nichž žádost o poskytnutí příspěvku na bydlení si podává pouze cca 40 % oprávněných domácností (údaj za prosinec 1996⁹), jednak dokládá skutečnost, že prakticky polovina příjemců této dávky ji pobírá v maximální výši, neboť její příjem byl nižší než životní minimum rodiny (viz tabulka 4).

T a b u l k a 3 Počet rodin pobírajících v prosinci 2003 příspěvek na bydlení v závislosti na výši příjmu a počtu osob v domácnosti

počet osob v domácnosti	celkem	z toho s příjmem rodiny do						
		1,0 ŽM	1,1 ŽM	1,2 ŽM	1,3 ŽM	1,4 ŽM	1,5 ŽM	1,6 ŽM
1 osoba	58 290	27 467	2 474	2 670	6 909	6 267	7 117	5 386
2 osoby	53 573	31 253	4 536	4 535	4 347	3 665	3 274	1 963
3 osoby	67 092	36 418	5 592	5 770	5 877	5 566	4 896	2 973
4 osoby	76 756	31 909	6 885	8 076	8 613	8 718	7 790	4 765
5 osob	32 118	14 278	3 048	3 592	3 619	3 248	2 738	1 595
6 + osob	15 509	9 405	1 316	1 329	1 167	1 027	804	461
celkem	303 338	150 730	23 851	25 972	30 532	28 491	26 619	17 143

Pramen: interní materiály MPSV

T a b u l k a 4 Průměrná výše příspěvku na bydlení v prosinci 2003 v závislosti na výši příjmu a počtu osob v domácnosti

počet osob v domácnosti	celkem	z toho s příjmem rodiny do						
		1,0 ŽM	1,1 ŽM	1,2 ŽM	1,3 ŽM	1,4 ŽM	1,5 ŽM	1,6 ŽM
1 osoba	461	667	597	488	388	264	156	65
2 osoby	706	869	783	640	488	351	205	78
3 osoby	847	1 078	972	791	612	434	257	95
4 osoby	768	1 079	970	790	612	432	255	94
5 osob	896	1 209	1 089	885	685	488	288	105
6 + osob	1 002	1 206	1 085	889	688	489	290	105
celkem	741	980	918	751	555	393	227	84

Pramen: vlastní propočty na základě interních materiálů MPSV

Rodičovský příspěvek pobíralo v prosinci 2003 cca 257 tis. rodičů, na jeho výplatu bylo vynaloženo cca 655 mil. Kč, průměrná výše této dávky činila 2 549 Kč. Přitom ve více než 99 % případů byl rodičovský příspěvek vyplácen při péči o zdravé dítě (t.j. do 4 let jeho věku), cca 93 % příjemců této dávky nemělo žádný příjem. Porovnáním počtu příjemců této dávky s jejich potencionálním okruhem lze zjistit, že tuto dávku pobírá celkem cca 85 % rodičů dětí do 4 let věku. Jakkoli je zřejmé, že rozšíření doby pobírání této dávky do 4 let věku dítěte bylo motivováno m.j. nepřímo snahou o snížení míry nezaměstnanosti, je nutno konstatovat, že úroveň této dávky spolu s možností ekonomické aktivity vytváří dostatečný prostor pro zabezpečení řádné výchovy dítěte v raném věku při umožnění zvýšení celkového finančního zabezpečení rodiny vlastní ekonomickou aktivitou pečujícího člena rodiny.

Příspěvek na dopravu je specifickou sociální dávkou, jejímž cílem je kompenzovat rodinám dopady vyplývající ze zrušení slev na žakovském jízdném. Jedná se

⁸ viz: P. Mareš - Problém nečerpání sociálních dávek, VÚPSV, Praha 2001

⁹ lze odhadovat, že v prosinci 2003 o příspěvek na bydlení požádalo cca 65 % oprávněných domácností

o dávku, která svým samotným charakterem do systému státních dávek nepatří¹⁰, podle dostupných údajů charakterizujících jednotlivé sociální dávky v Evropě není tato sociální situace v žádné zemi řešena poskytováním sociální dávky¹¹. V souvislosti s realizací reformy veřejných financí byl příspěvek na dopravu k 1. červenci 2004 zrušen, od září 2004 budou opět zavedeny slevy na žakovském jízdném v autobusové a železniční dopravě obdobně, jako tomu bylo do 1. ledna 1995.

Výše příspěvku na dopravu je testována příjmem rodiny v případě, kdy student dojíždí na střední nebo vysokou školu. Z celkového počtu cca 400 tis. příjemců této dávky je více než 41 % poskytováno dětem plnicím povinnou školní docházkou. Z celkového objemu výdajů na tuto dávku (cca 121 mil. Kč) bylo v prosinci 2003 vyplaceno více než 81 % středoškolákům nebo vysokoškolákům. Průměrná výše této dávky činila v prosinci 2003 302 Kč.

Ostatní dávky státní sociální podpory představují dávky s nízkým počtem příjemců a s nízkými náklady.

2.3 Státní dávky dočasně poskytované ve 2. polovině 90. let

Od 1.7.1997 byly v souvislosti s realizací deregulačních kroků v oblasti nájemného a ostatních služeb souvisejících s bydlením zavedeny mimo systém státní sociální podpory dočasně nové státní dávky - sociální příspěvek k vyrovnání cen tepelné energie a sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen nájemného.

Sociální příspěvek k vyrovnání cen tepelné energie se vyplácel do 30.6.2000. V tomto měsíci pobíralo tuto dávku více než 102 tis. domácností, na její výplatu bylo vynaloženo necelých 14 mil. Kč, průměrná výše dávky na jednu rodinu činila 137 Kč. Ze struktury příjemců této dávky (viz příloha 5) vyplývá, že si o ni žádaly v nejvyšší míře rodiny se 3 až 4 členy, cca 52 % příjemců této dávky ji pobíralo v maximální výši, neboť její příjem byl nižší než životní minimum rodiny (viz příloha 6).

Sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen nájemného byl vyplácen do 31.12.2000, v tomto měsíci pobíralo tuto dávku více než 75 tis. domácností, na její výplatu bylo vynaloženo více než 4 mil. Kč, průměrná výše dávky na jednu rodinu činila 58 Kč. Ze struktury příjemců této dávky (viz příloha 7) vyplývá, že si o ni žádaly v nejvyšší míře domácnosti s 1 až 4 členy, cca 51 % příjemců této dávky ji pobíralo v maximální výši, neboť její příjem byl nižší než životní minimum rodiny (viz příloha 8). Struktura příjemců této dávky i její průměrná výše byla výrazně diferencována v závislosti na typu obce, v níž má příjemce této dávky trvalé bydliště.

Realizací těchto opatření došlo především v prvním období po jejich zavedení k významnému posílení příjmů rodin s velmi nízkými příjmy (do cca 1,2násobku životního minima), neboť tato kompenzační opatření jim v zásadě dopad deregulačních opatření v plném rozsahu pokryly. Tato skutečnost je zřejmá již z pouhé konstrukce obou příspěvků. Graficky je tato skutečnost nejlépe patrna na grafu v příloze 9.

Při úvahách o formách kompenzačních opatření se jeví účelné posoudit několik variant řešení¹²:

- zavést samostatné sociální dávky, které by prakticky izolovaně řešily dopady každého deregulačního opatření,
- využít stávající systém dávek a v jejich rámci komplexně řešit tyto sociální dopady.

Při hodnocení vhodnosti jednotlivých variant se brala v úvahu řada faktorů. K nim např. patřily tyto faktory:

¹⁰ blíže viz např. J. Dlouhý, L. Průša - Vyúčtování přímo u dopravce, Hospodářské noviny 23. 2. 1993

¹¹ viz: Sozialschutz in Europa - Übersicht über die Systeme sozialer Sicherheit, IVSS, Genf 1996

¹² blíže viz: L. Průša - Deregulace a možná sociální opatření, Hospodářské noviny 26. 2. 1997

- za realizaci bytové politiky jsou v současné době odpovědny obce, které v rámci své samostatné působnosti mohou podle své sociálně politické orientace upravit výši nájemného v rozsahu, který jim umožňuje příslušná vyhláška, naproti tomu sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen nájemného byl chápán jako dávka státní, čímž tedy došlo k dalšímu smíchání rolí státu a samosprávných orgánů;
- obce již v současné době mají možnost podle § 14 odst. 2 zákona č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, v platném znění, poskytovat občanům v rámci své samostatné působnosti jednorázové sociální dávky.

Pokud tedy měly obce svěřeny výše uvedené kompetence, jevílo se jako optimální řešení novelizovat zákon č. 114/1988 Sb. tak, aby obce mohly poskytovat i opakující se sociální dávky a přitom stanovení okruhu osob, které na tyto dávky získají nárok, stejně jako výši dávky plně svěřit do kompetence těchto obcí, které by tyto dávky vyplácely z vlastních zdrojů (neboť zvýšením úrovně nájemného se zvýší současně i jejich vlastní příjmy). Toto řešení podporovala i skutečnost, že rozhodnutím o koncipování nových dávek vznikly tři (!) sociální dávky určené nízkopříjmovým skupinám ke kompenzaci vysokých nákladů spojených s bydlením (tedy jedné sociální situace).

Nicméně z politických důvodů bylo rozhodnuto o formě kompenzace formou samostatných státních dávek mimo systém státní sociální podpory. Tímto rozhodnutím bylo do pozadí potlačeno několik skutečností, např. že:

- nadměrná kumulace hmotné podpory nízkopříjmových skupin obyvatel působí na tyto sociální skupiny demotivačně v jejich úsilí o řešení nové vlastní sociální situace,
- tato kumulace vede k významnému poškození sociálního statusu středních příjmových vrstev, které zásadním způsobem přispívají do veřejných fondů, avšak jejich účast na sociálních redistribucích je nízká,
- koncipování nových sociálních dávek vedlo ke znepřehlednění celého sociálního systému a vytvořilo předpoklad k tomu, aby na řešení sociálních důsledků vyplývajících z „čehokoliv“ byla koncipována nová sociální dávka tak, jako tomu bylo v uplynulém období (pozůstatky tohoto systému dodnes vidíme ve vyhlášce č. 182/1991 Sb.),
- existující sociální systém umožňoval tyto eventuální sociální důsledky řešit stávajícími nástroji (např. zvýšení parametru pro stanovení výše příspěvku na bydlení a okruhu osob s nárokem na tuto dávku z 1,40 na 1,60¹³ by na makroúrovni z hlediska celkových nákladů bylo stejně jako finančně náročné zvolené řešení).

2.4 Dopady valorizace životního minima na výši státních dávek a na příjmovou úroveň domácností

Základním stavebním kamenem systému státní sociální podpory je životní minimum a jeho násobky. Této kategorie se používá jak pro stanovení výše naprosté většiny dávek, tak i pro stanovení okruhu příjemců dávek, jejichž výše je závislá na výši příjmu společně hospodařících osob. Valorizace životního minima má za následek, že v souvislosti s ní se automaticky zvýší jak výše jednotlivých státních dávek, tak i okruh příjemců dávek testovaných. Tímto způsobem je do systému státních dávek jako do jediného sociálního systému zakomponován princip automatické valorizace jednotlivých dávek. Důsledky valorizace životního minima jsou zřejmé z modelového příkladu uvedeného v tabulce v příloze 10.

Z této tabulky je zřejmé, že adresnost systému státní sociální podpory dokumentuje i jeho reakce na valorizaci životního minima. Systém reaguje zvýšením dávek zhruba v rozsahu zvýšení částek životního minima, pokud roste stejným tempem i

¹³ toto řešení bylo přijato s platností od 1.7.1998 v souvislosti se snížením výše těchto dočasných sociálních dávek

příjem domácnosti. Pokud příjem rodiny dlouhodobě, ale i krátkodobě, stagnuje, zvýší se poměrně výrazně dávky státní sociální podpory.

2.5 Dopady tzv. balíčků úsporných opatření ve 2. polovině 90. let na výši státních dávek a příjmovou úroveň domácností s dětmi

V návaznosti na obtížnou ekonomickou situaci, v níž se v průběhu r. 1997 ocitla naše ekonomika, byla hledána úsporná opatření ve všech oblastech. V této souvislosti bylo rozhodnuto, že dojde k úpravám výše i okruhu příjemců přídatku na dítě. Realizace této úpravy se významným způsobem dotkla příjmové úrovně prakticky všech domácností, neboť výše poskytovaných sociálních dávek se často velmi významně snížila (viz příloha 11).

Z uvedených údajů je zřejmé, že realizace úsporných opatření znamenala snížení úrovně sociálních transferů pro všechny příjemce státních dávek. Na tomto poklesu se podílelo především stanovení nových zákonných podmínek pro přiznání výše přídatku na dítě (snížení procentní výše i zúžení okruhu osob s nárokem na dávku), zatímco výše ostatních testovaných dávek se pro příjemce s příjmem nad úrovní životního minima částečně zvýšila (právě vlivem snížení úrovně celkového čistého příjmu domácnosti v souvislosti se snížením výše přídatku na dítě).

2.6 Vliv dávek státní sociální podpory na příjmovou úroveň nízkopříjmových skupin obyvatelstva

V rámci systému státní sociální podpory je uplatňován princip solidarity ve dvou základních směrech:

- od rodin bezdětných k rodinám s dětmi,
- od rodin s vyššími příjmy k rodinám nízkopříjmovým.

Míra solidarity se přitom v průběhu legislativní přípravy zákona i v následujících letech měnila, přičemž především v průběhu 2. pololetí r. 1997 a v r. 1998 došlo k výraznému posílení příjmu rodin s nízkými příjmy především v důsledku:

- zúžení okruhu osob s nárokem na přídatku na dítě,
- zavedení nových státních dávek kompenzujících dopad deregulačních opatření v oblasti cen nájemného a některých služeb spojených s bydlením.

Z hlediska objemu nákladů na jednotlivé testované dávky je v této souvislosti nutno zdůraznit, že pro rodiny s nízkými příjmy (t.j. pro rodiny s příjmem do úrovně 1,6násobku životního minima) bylo v prosinci 1997 vynaloženo z celkového objemu výdajů na přídatku na dítě cca 80 % celkových výdajů na tuto dávku.

Při hodnocení vlivu státních dávek na celkovou příjmovou úroveň nízkopříjmových domácností je nutno mít na zřeteli rovněž skutečnost, že celkovou příjmovou úroveň domácností ovlivňují rovněž dávky sociální pomoci a výnos z daně z příjmu fyzických osob. Z tohoto pohledu je nutno zdůraznit, že výše uvedené změny v rozsahu solidarity ve 2. polovině 90. let posílily výrazně nivelizační tendence v příjmové diferenciaci nízkopříjmových domácností, a to především na úkor domácností se středními příjmy. Toto hodnocení je názorně patrné z grafu v příloze 13.

Je zřejmé, že např. úplnou rodinu se 2 dětmi ve věku 8 a 12 let s příjmem do úrovně cca 16 - 17 tis. Kč brutto měsíčně v tomto období prakticky nic nemotivovalo k tomu, aby si zvýšila svůj příjem z ekonomické aktivity, neboť působením státních dávek a dávek sociální pomoci vč. výnosu z odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob byla diferenciaci celkového příjmu tohoto typu domácnosti prakticky minimální.

3. Analýza sociálních prvků v systému daně z příjmu fyzických osob (z pohledu podpory příjmů rodin s dětmi)

Cílem zdanění všech příjmů obyvatelstva je zajištění financování veřejných výdajů na bázi rozpočtové vyrovnanosti, základního principu integrujícího příjmovou a výdajovou stranu veřejných rozpočtů. V racionálním pojetí by neměly být daně nástrojem k ovlivňování souhrnných makroekonomických ukazatelů (HDP, inflace atd.), protože tyto agregáty jsou pouze vedlejším statistickým efektem celé řady faktorů (vč. zdanění), nikoli nástrojem, který by prostřednictvím dílčích úlev a zvýhodňoval nebo podporoval vybrané typy aktivit či subjektů. Zatímco celková výše daňového zatížení je primárně dána výší výdajů, racionální rozložení daňového břemene by mělo sledovat vyváženost přímého a nepřímého zdanění se zohledněním rozdílné elasticity jednotlivých daní k růstu HDP a omezování progresivity zdanění příjmů¹⁴.

V našem daňovém systému existuje v současné době celá řada daňových úlev. Tyto úlevy vycházejí z představy, že každý daňový poplatník musí primárně uspokojit jisté minimální základní osobní potřeby. Jsou řešeny snížením základu daně o pevnou částku, která je stejná pro všechny poplatníky. Tímto způsobem se snižuje progresivita zatížení příjmů, tzn. tato položka více ulevuje těm poplatníkům s vyššími příjmy, jejichž daňové zatížení je vyšší než břemeno poplatníků s nižšími daňovými příjmy.

Výše základní odpočitatelné položky je pevně stanovena a vztahuje se na všechny poplatníky. V plné výši ji nemohou uplatňovat pouze poplatníci, kteří vedle svých výdělečných aktivit pobírají starobní důchody, jedná se pouze o dílčí ustanovení, které je "kompenzací" skutečnosti, že jsou dávky důchodového pojištění obecně osvobozeny od daně.

Nedostatkem současné daňové soustavy je skutečnost, že do zákona není zakomponován princip valorizace jednotlivých odpočitatelných částek tak, aby v souvislosti s jejich znehodnocováním v důsledku inflace byla zachována jejich reálná hodnota. Důsledná ochrana před skrytým zvyšováním daňového zatížení v důsledku inflace však zahrnuje nejenom valorizaci odpočitatelné položky, ale též rozšíření sazebních pásem¹⁵. Je zřejmé, že v uplynulém období konstrukce daně z příjmu fyzických osob pravidelně přispívala ke zvyšování daňového zatížení obyvatelstva.

Od základu daně se vedle univerzální částky odečítají i další pevné položky. Jejich uplatnění je však selektivní, tzn. že je mohou odečítat jen někteří poplatníci.

Formou nepřímé pomoci státu handicapovaným osobám je možnost snížení základu daně o pevnou částku. Větší efektivní podpory se tak dostává handicapovaným s vyššími zdanitelnými příjmy, což vychází z principu „pomoci k svépomoci“. Podpora státu je relativně vyšší pro ty poplatníky, kteří sami vyvíjejí větší výdělečnou aktivitu a nespolehají pouze na přímou státní podporu. Daňové zvýhodnění oproti ostatním poplatníkům může navíc motivovat handicapované občany k integraci do společnosti. Tento nástroj je v platné právní úpravě navíc doplněn zvýhodněním daňového zatížení zaměstnavatelů zaměstnávajících pracovníky se změněnou pracovní schopností.

Další daňové zvýhodnění se týká žáků i studentů. Tato úleva vychází rovněž z principu „pomoci k svépomoci“, podpora státu je tak relativně vyšší pro ty poplatníky, kteří sami vyvíjejí větší výdělečnou aktivitu. Úleva může stimulovat mladé lidi k aktivní účasti na finančním zajištění svého studia.

¹⁴ bližie viz: J. Dlouhý - Vzájemné vazby systému daní a dávek v České republice, SOCIOKLUB, Praha 1997

¹⁵ bližie viz: J. Kinkor, D. Vašková: Analýza působení standardních daňových úlev fyzických osob a inflace v letech 1993 - 1995, Finance a úvěr, č.1/1995 nebo J. Kinkor - Standardní daňové úlevy a inflace, Finance a úvěr, č. 6/1994

Nezaopatřených dětí se týká i další daňové zvýhodnění. Platná právní úprava umožňuje, aby si poplatník, s nímž v domácnosti žije nezletilé dítě do 26 let věku, pokud studuje a nebo nemůže studovat ani pracovat pro nemoc či úraz nebo nepříznivý zdravotní stav, odečetl ze základu daně v r. 2003 23 520 Kč.

Tento typ úlevy má výrazný sociální charakter a na rozdíl od předešlých typů úlev není efektivní podpora adresována osobně poplatníkovi, nýbrž fakticky poplatníkově rodině. Formálním příjemcem podpory však zůstává daňový poplatník, nikoliv vyživované dítě ani rodina jako celek. Podpory se dostává pouze poplatníkovi s dostatečně vysokými příjmy a její výše roste s výší daňového základu.

Toto pojetí je však diskutabilní. Všeobecně je totiž akceptován názor, že sociální podporu by měli dostat jen sociálně potřební, pevný odpočet od daňového základu je však opakem tohoto přístupu, protože pravděpodobnost jeho uplatnění klesá u poplatníků s nižšími příjmy (bez ohledu na výši odpovídajících výdajů na dosažení, zajištění a udržení příjmů). Současně občan v pozici daňového poplatníka je zainteresován na co nejmenším daňovém základě, zatímco občan v postavení žadatele o sociální podporu ve formě pevné odpočitatelné položky racionálně usiluje o vyšší daňový základ¹⁶.

Významná je rovněž skutečnost zmíněná při charakteristice základní odpočitatelné položky, neboť i tato daňová úleva pouze zmírňuje rostoucí míru zatížení vysokých příjmů. Při úvahách o míře uplatnění principu solidarity je proto nutno vždy mít na zřeteli, že konstrukce „čím více státu odvedeš, tím méně od něj dostaneš“ je dlouhodobě racionálně neudržitelná.

T a b u l k a 5 Vývoj výše odpočitatelných položek na poplatníka daně a na nezaopatřené dítě v letech 1993 - 2003 (v Kč ročně)

rok	odpočitatelná položka	
	na poplatníka	na nezaopatřené dítě
1995	24 000	12 000
1996	26 400	13 200
1997	28 800	14 400
1998	32 040	18 000
1999	34 920	21 600
2000	34 920	21 600
2001	38 040	23 520
2002	38 040	23 520
2003	38 040	23 520
2004	38 040	25 560

Pramen: Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990 - 2003, Bulletin No 19, VÚPSV, Praha 2004

Další formou daňového zvýhodnění je odpočitatelná položka na manžela (manželku) žijící s poplatníkem v domácnosti. Mechanismus jejího působení na daňové zatížení poplatníka se blíží rodinné úlevě na vyživované děti, rozdíl spočívá v podmínění její aplikace celkovými vlastními příjmy manžela (manželky), které nesmí přesáhnout hodnotu základní odpočitatelné položky.

¹⁶ blíže viz: J. Dlouhý - Vzájemné vazby systému daní a dávek v České republice, SOCIOKLUB, Praha 1997

4. Vzájemné vazby systému dávek státní sociální podpory a systému odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob

4.1 Charakteristika důsledků vyplývajících z disproporcí obou systémů na příjmovou stratifikaci obyvatelstva

Je zřejmé, že z hlediska sociálních transferů má stát v současné době k dispozici dva zcela odlišné nástroje:

- systém státní sociální podpory,
- systém odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob.

Oba typy sociálních transferů mají ve vyspělých zemích dlouholetou tradici. Jejich vzájemná provázanost je však zpravidla zcela minimální, neboť oba systémy se dlouhodobě vyvíjejí v zásadě prakticky izolovaně.

Systém státní sociální podpory sjednocuje sociální dávky, které vyjadřují určitou podporu státu rodinám do jednoho systému, nově definuje dávky, které byly dosud zařazeny v jiných systémech a vytváří nové dávky, které reagují na sociální situace, jejichž důsledky nebyly v předchozím období řešeny. Jednotná koncepce dávek využívající zákonem stanovené úrovně životního minima jako základního stavebního kamene nezbytného pro určení výše dávky a u většiny dávek i pro stanovení příjmové hranice nároku umožňuje v dlouhodobém časovém horizontu udržování reálné hodnoty dávek v návaznosti na vývoj životních nákladů.

Vedle dávek státní sociální podpory lze příjmovou úroveň domácností s ekonomicky aktivním členem významným způsobem ovlivňovat prostřednictvím sociálních transferů v rámci daňového systému (vč. sazeb sociálního a zdravotního pojištění). Působení obou těchto systémů se však zásadně liší. Zatímco v rámci systému státní sociální podpory s rostoucím čistým příjmem rodiny se výše tzv. testovaných dávek snižuje, v rámci systému daně z příjmu fyzických osob tzv. odpočitatelné položky v kombinaci s progresivním růstem daňového zatížení mají za následek, že s rostoucím příjmem osoby se progresivně zvyšuje i podpora státu směrem k rodinám s dětmi.

Daňovým systémem přitom nelze realizovat sociální transfery ke všem sociálním skupinám. Výhody, které z tohoto transferu plynou, mohou využívat pouze plátcí daně, tzn. že tyto výhody se netýkají např.:

- domácností důchodců s dětmi,
- nezaměstnaných,
- studentských manželství,
- neúplných manželství, kde matka pečuje o dítě,
- rodin s dětmi s podprůměrným příjmem a z toho vyplývající nulovou daňovou povinností.

Tyto typy domácností jsou proto v důsledku této skutečnosti oproti ostatním skupinám určitým způsobem znevýhodněny, neboť nemohou využít všech výhod, které daňová soustava nabízí.

Je tedy zřejmé, že tyto skutečnosti výrazně omezují možnosti daňové soustavy jednotlivými opatřeními adresně zasahovat v konkrétních sociálních situacích individuálních typů rodin, přestože z makroekonomického hlediska mohou být náklady na oba typy transferů totožné.

Proto by se mohlo jevit jako vhodnější vliv některých sociálních transferů prostřednictvím daňové soustavy utlumovat a převést je do systému státní sociální podpory. V tomto směru se jedná zejména o snížení významu odpočitatelné položky na nezaopatřené děti při zvýšení váhy přídatku na dítě. Konkrétní dopady možných postupů jsou zřejmé z tabulky 6.

Tabulka 6 Porovnání dopadů změn parametrů v systému státní sociální podpory a v systému daní a pojistného na příjem úplné rodiny se 2 dětmi ve věku 8 a 12 let

hrubý příjem	čistý příjem	zvýšení čistého příjmu činí (Kč)					
		při zvýšení koeficientů určujících výši přídavků na děti o 0,02	při zvýšení odpočitatelné položky o 100 Kč na každé dítě	při zvýšení odpočitatelné položky o 200 Kč na poplatníka	při snížení sazeb pojistného o 1 % bod	při zvýšení hranic daňových sazeb o 1 000 Kč	při snížení sazby nejnižší daňové skupiny o 1 % bod
5 000	4 375	68	0	0	46	0	0
10 000	8 097	68	30	30	85	0	44
20 000	15 175	68	50	50	150	100	70

Pozn.: Zvýšení koeficientů o 0,02 se projeví jednotně zvýšením přídavků na děti o 68 Kč v rodině se 2 dětmi ve věku 8 a 12 let v případě, že příjem rodiny nepřesáhne 3 násobek životního minima rodiny.

Pramen: J. Dlouhý - Co ukázalo analýza adresnosti státních dávek, Sociální politika č. 11/1996

Z této tabulky je zřejmé, že:

- jakékoliv úpravy v daňové oblasti (zvýšení odpočitatelných položek, zvýšení hranic daňových pásem, snížení sazeb daní) se v rodinách s velmi nízkým příjmem nepromítanou vůbec a se zvyšujícím se příjmem je vyšší i absolutní přínos provedeného opatření,
- snížení sazeb pojistného se promítne zvýšením čistého příjmu ve všech rodinách s ekonomicky aktivním členem a se zvyšujícím se příjmem se zvyšuje i absolutní přínos provedeného opatření,
- zvýšení přídavků na děti prostřednictvím úprav koeficientů (v uvedeném příkladě z 0,32 na 0,34, z 0,28 na 0,30 a z 0,14 na 0,16) se promítne při stejném zvýšení koeficientů stejným zvýšením přídavku na dítě ve všech příjmových skupinách; je však možné provést zvýšení naopak diferencovaně, např. tak, že pro vyšší příjmové skupiny bude zvýšení vyšší, čímž bude napodoben efekt, který má dnes zvýšení odpočitatelné položky na nezaopatřené děti.

Z výše uvedeného vyplývá, že v současné době je systém státní sociální podpory systémem univerzálnějším, cílenějším a sociálně spravedlivějším typem transferu do rodin s dětmi než nástroje, jejichž použití umožňuje soustava pojistného a daní, neboť umožňuje realizovat sociální transfery ke všem skupinám a typům domácností. Tato skutečnost vynikne i při porovnání souhrnných dopadů obou typů sociálních transferů na příjmovou úroveň jednotlivých typů domácností.

Přestože již některé prvky adresné sociální politiky byly v modifikované podobě před zavedením systému státní sociální podpory v sociálním systému zavedeny, výnosy z odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob jejich vliv prakticky zcela eliminovaly, neboť celkový přínos ze sociálních transferů byl jak pro rodiny s nízkými (s výjimkou rodin s nejnižšími příjmy, které výhod daňového systému nemohly využít), tak pro rodiny s vysokými příjmy prakticky stejný. Vzhledem k neprovázanosti obou forem sociálních transferů však rodiny s příjmy, které do konce r. 1995 pouze nepatrně překročily 1,50, resp. 2,00násobek životního minima, získaly o 200, resp. o 440 Kč méně než rodiny, jejichž příjmy tyto hranice nedosáhly.

V důsledku zavedení systému státní sociální podpory došlo ke změně charakteristik příjmového rozdělení. Výrazně se zvýšila celková úroveň podpory (charakterizované jako součet dávek státní sociální podpory a výnosu z odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob) nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva, s rostoucím příjmem rodiny se úroveň této podpory postupně snižuje, přičemž v okamžiku,

kdy rodina přestane pobírat sociální příplatek a příspěvek na bydlení, se díky existenci odpočitatelných položek v daňové soustavě s rostoucím příjmem začíná její úroveň zvyšovat s tím, že díky existenci „kaskádovitého“ řešení konstrukce přídatku na dítě dochází na úrovni 1,10, 1,80 a 3,00násobku životního minima k deformacím příjmového rozdělení domácností a ke vzniku „sociálních pastí“. Např. úplná rodina se dvěma dětmi ve věku 8 a 12 let s příjmem, který o pouhou 1 Kč překročila ve 4. čtvrtletí 2003 hranici 1,10násobku životního minima, získala o 73 Kč na dávkách státní sociální podpory méně než rodiny, jejich příjmy jsou těsně pod touto příjmovou hranicí.

Současně je nutno zdůraznit, že v důsledku existence odpočitatelných položek v daňové soustavě získává rodina s příjmem přesahujícím trojnásobek životního minima touto formou výnosy, které jsou objemově vyšší, než činí výše přídatku na dítě v nejnižších příjmových skupinách.

Při rozhodování o konkrétní formě řešení je přitom třeba mít na zřeteli, že každé opatření má dopad na míru solidarity rodin vysokopříjmových s rodinami nízkopříjmovými (t.j. na vztah mezi výší odvodů do státního rozpočtu ve formě daní a pojistného a mezi výší sociálních příjmů vč. výnosu z odpočitatelných položek v dani z příjmu fyzických osob). Vzhledem k rozsahu daňového zatížení u nás v porovnání s vyspělými zeměmi je potřebné hledat řešení, která umožní postupně daňové zatížení obyvatelstva snižovat. Z grafu v příloze 14 je zřejmé, jaký je v současné době vztah mezi výší občanem zaplacených daní a jemu poskytnutých státních dávek, dávek sociální pomoci a výnosu z odpočitatelných položek. V modelovém případě, na němž jsou všechny grafy konstruovány, dochází k průniku obou sledovaných veličin na úrovni cca 2,02násobku životního minima této rodiny, t.j. o cca 0,2 procentního bodu více, než tomu bylo např. ve 4. čtvrtletí r. 1997. Tento posun je způsoben jak rostoucí příjmovou diferenciací společnosti, tak i novými právními úpravami. Nelze však hovořit, že se jedná o posun cílený, neboť jak již bylo konstatováno, vzájemné působení obou forem sociálních transferů je neprovázané a jednotlivé právní úpravy nejsou přijímány na základě podrobných analytických prací.

4.2 Možnosti řešení naznačených disproporcí v charakteru sociálních transferů rodinám s dětmi

Jakkoliv je zřejmé, že systém státní sociální podpory je systémem univerzálnějším, cílenějším a sociálně spravedlivějším typem transferu do rodin s dětmi než daňový systém, je účelné zaměřit pozornost na oba typy sociálních transferů a pokusit se najít jejich optimální řešení. K prioritním řešením v tomto směru patří:

1. odstranění tzv. „kaskádovitě“ konstrukce u přídatku na dítě buď zavedením principu tzv. pozvolného zužování příjmu (obdobně jako u sociálního příplatku a příspěvku na bydlení) - např. při příjmu do 1,80násobku životního minima poskytovat přídatek na dítě v jednotné výši s tím, že dále s rostoucím příjmem až do určité příjmové hranice (např. do 2,50násobku životního minima) by se přídatek na dítě postupně snižoval a po jejím překročení by nárok zanikl¹⁷ - nebo poskytováním přídatku na dítě bez ohledu na výši příjmu společně posuzovaných osob,
2. nově koncipovat "příplatek k přídatku na dítě", který by rodinám s nejnižšími příjmy, resp. rodinám, které nemohou využít výnosů vyplývajících z odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob, kompenzoval finanční újmu vzniklou v důsledku toho, že tyto rodiny nemohly vyčerpat výnosy vyplývající z odpočitatelných položek z daně

¹⁷ obdobné řešení bylo přijato v určité fázi koaličního jednání před přijetím vládního návrhu zákona o státní sociální podpoře v r. 1995

z příjmu fyzických osob (obdoba dříve koncipovaného Zuschlag zum Kindergeld v rámci německého sociálního systému ¹⁸),

3. stanovit pravidla valorizace odpočitatelných položek - zejména pro poplatníka daně a pro nezaopatřené dítě - z daně z příjmu fyzických osob a hranic jednotlivých daňových pásem,
4. zvážit možnost společného zdanění příjmu manželů (tzv. splitting) a na tomto základě následně přijmout další rozhodnutí o vhodné formě podpory rodin s dětmi.

¹⁸ blíže viz: Social Security Programs Throughout the World - 1987, Research Report Nr. 61, Washington, D.C. 20008, 1988

Závěr

V 1. polovině 90. let došlo v rámci realizace sociální a daňové reformy k přijetí řady nových zákonů významně se dotýkajících a ovlivňujících příjmovou situaci každé domácnosti. V sociální oblasti byly koncipovány tři nové sociální systémy - systém sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci, v jejichž rámci došlo k přijetí nových právních úprav. V daňové oblasti byl přijat celý soubor nových právních předpisů upravujících jednotlivé daňové okruhy.

Z rozboru působení dávek státní sociální podpory a sociálních prvků obsažených v rámci daně z příjmu fyzických osob je zřejmé, že koncipování obou těchto systémů nebylo doprovázeno detailní analýzou jejich souhrnného působení. Z jednotlivých tabulek, příloh a grafů je patrné, že tyto příjmové redistribuce v některých příjmových pásmech narušují, resp. přesněji deformují příjmovou diferenciaci vzniklou na trhu práce, což ve svém důsledku snižuje, především v nízkopříjmových skupinách, motivaci k ekonomické aktivitě.

Na tomto základě byla hledána řešení, která by přispěla ke zmírnění těchto neodůvodněných rozdílů a k odstranění existujících disproporcí mezi oběma uvedenými formami sociálních transferů. Jako optimální se v tomto směru jeví v současné době realizovat následující opatření:

- změnit konstrukci přídavku na dítě buď zavedením principu tzv. pozvolného zužování příjmu nebo poskytovat přírůstek na dítě bez ohledu na výši příjmu společně posuzovaných osob,
- nově koncipovat „příplatek k přídavku na dítě“, který by rodinám, které nemohou využít výnosů vyplývajících z odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob, kompenzoval tuto finanční újmu,
- stanovit pravidla valorizace zvyšování odpočitatelných položek - zejména pro poplatníka daně a pro nezaopatřené dítě - z daně z příjmu fyzických osob a hranic jednotlivých daňových pásem,
- zvážit možnost společného zdanění příjmu manželů (tzv. splitting) a na tomto základě následně přijmout další rozhodnutí o vhodné formě podpory rodin s dětmi.

Důsledky těchto opatření by ve svém konečném působení měly odstranit izolovaný charakter stávajících opatření a z něho vyplývající „sociální pasti“ v příjmovém rozvrstvení domácností.

Uvedené návrhy lze chápat jako možné směry odstranění disproporcí v sociálních transferech rodinám s dětmi. Tyto náměty je nezbytné dále podrobně analyzovat jak na makro-, tak i na mikroúrovni, přičemž tyto náměty mohou být - i s ohledem na společensko politické cíle - určitým způsobem korigovány.

Literatura

- Dlouhý, J. - Vzájemné vazby systému daní a dávek v České republice. SOCIOKLUB, Praha 1997
- Dlouhý, J. - Co ukázala analýza adresnosti sociálních dávek. Sociální politika č. 11/1996
- Dlouhý, J. - Životní minimum. Sešity pro sociální politiku, SOCIOKLUB, Praha 1997
- Dlouhý, J., Průša, L. - Vyúčtování přímo u dopravce. Hospodářské noviny 23. 2. 1993
- Hamerníková, B., Kubátová, K. - Veřejné finance. Eurolex Bohemia, Praha 1999
- Hiršl, M. - Jak se mění počet dětí pobírajících přídavek na dítě. Sociální politika č. 10/1999
- Huk, J. - Účinnost systému sociální ochrany zdravotně postižených. Sociální politika č. 2/2000
- Kepková, M., Dlouhý, J. - K zákonu o státní sociální podpoře. Sociální politika č. 7-8/1995
- Kepková, M. - Analýza současného obsahu systému státní sociální podpory z hlediska dalších sociálních situací. SOCIOKLUB, Praha 1998
- Kepková, M. - Státní sociální podpora, Sešity pro sociální politiku. SOCIOKLUB, Praha 1997
- Kinkor, J., Vašková, D. - Analýza působení standardních daňových úlev fyzických osob a inflace v letech 1993 - 1995. Finance a úvěr, č.1/1995
- Kinkor, J. - Standardní daňové úlevy a inflace. Finance a úvěr, č. 6/1994
- Konipásek, Z. a kol. - Univerzální dávkový systém rodinné politiky - dávky bezprostředně vázané na dětství a rodičovství, VÚPSV. Bratislava 1992
- Korunková, M. - Fenomén sociálního vyloučení v kontextu české společnosti. Sociální politika č. 12/1998, 1/1999
- Král, J., Tomková, M.- 25. Valné shromáždění Mezinárodní asociace sociálního zabezpečení (MASZ). Sociální politika č. 2/1996
- Krebs, V. a kol. - Analýza nástrojů a vazeb systému státní sociální podpory vč. rozboru optimálnosti nastavení koeficientů pro r. 1996 a 1997. VŠE, Praha 1997
- Krebs, V. a kol. - Sociální politika. Aleko, Praha 1991
- Krebs, V., Průša, L. - Státní sociální podpora. Grada, Praha 2001
- Kudlová, M. - Přehled a vývoj dávek rodinám s nezaopatřenými dětmi. Sociální politika č. 5/1996
- Minčín, L. - Analýza systému daně z příjmu fyzických osob se zaměřením na sociální prvky, in: Dlouhý, J. a kol. - Vzájemné vazby systému daní a dávek v České republice. SOCIOKLUB, Praha 1997
- Potůček, M. - Analýza vývoje, neuralgických bodů a rozvojových příležitostí české sociální politiky po roce 1989. Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, studie č. 6/1998
- Průša, L. - Základní přístupy ke koncepci systémů rodinné politiky. Sociální politika č. 3/1995
- Průša, L. - Mezinárodní komparace sociálních událostí řešených v systémech rodinných dávek v evropských zemích. SOCIOKLUB, Praha 1998

Průša, L. - Několik poznámek k problematice sociálních transferů rodinám s dětmi, Teoretické a praktické aspekty veřejných financí v ČR. ACTA OECONOMICA PRAGENSIA č. 1/1998

Průša, L. - Deregulace a možná sociální opatření. Hospodářské noviny 26. 2. 1997

Průša, L. - Vztahy dávek a daní v letech 1995 - 2000 a další výhled. Finance a úvěr č. 12/2001

Průša, L. - Ekonomie sociálních služeb, ASPI. Praha 2003

Tomeš, I. - Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost. SOCIOKLUB, Praha 1997

Víšek, P. - K problematice státní sociální podpory. Sociální politika č. 2/1995

Hlavní problémy úrazového pojištění. MPSV, Praha 1998

Rozdělení domácností podle výše jejich příjmů. SOCIOKLUB, Praha 1996

Sozialschutz in Europa - Übersicht über die Systeme sozialer Sicherheit. IVSS, Genf 1996

Social Security Programs Throughout the World - 1987, Research Report Nr. 61, Washington, D.C. 20008, 1988

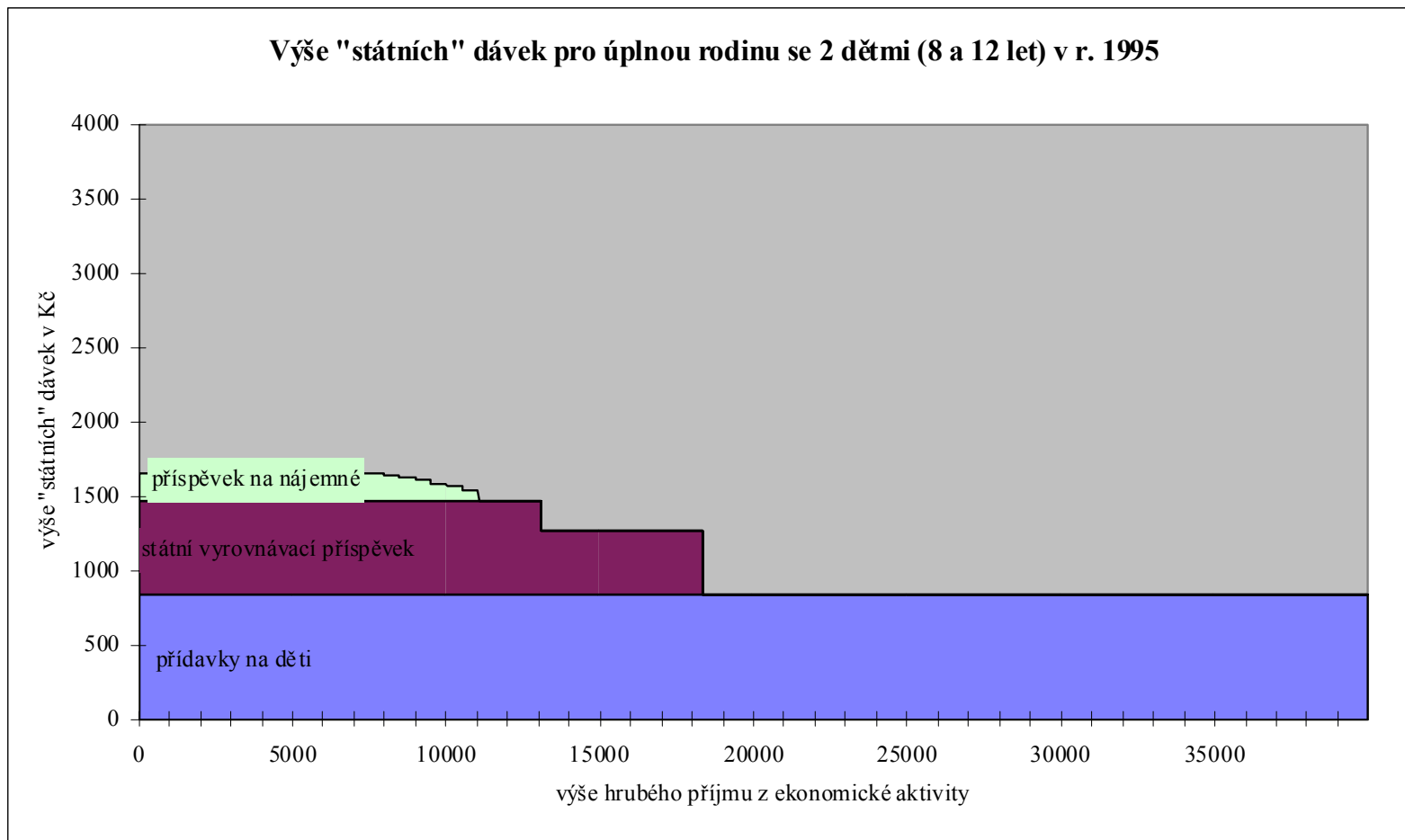
Vývoje a trendy v sociálním zabezpečení 1990 - 1992. MASZ, Acapulco 1992 (český překlad)

Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990 - 2003, Bulletin No 19. VÚPSV, Praha 2004

Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech. MPSV, Praha 2002

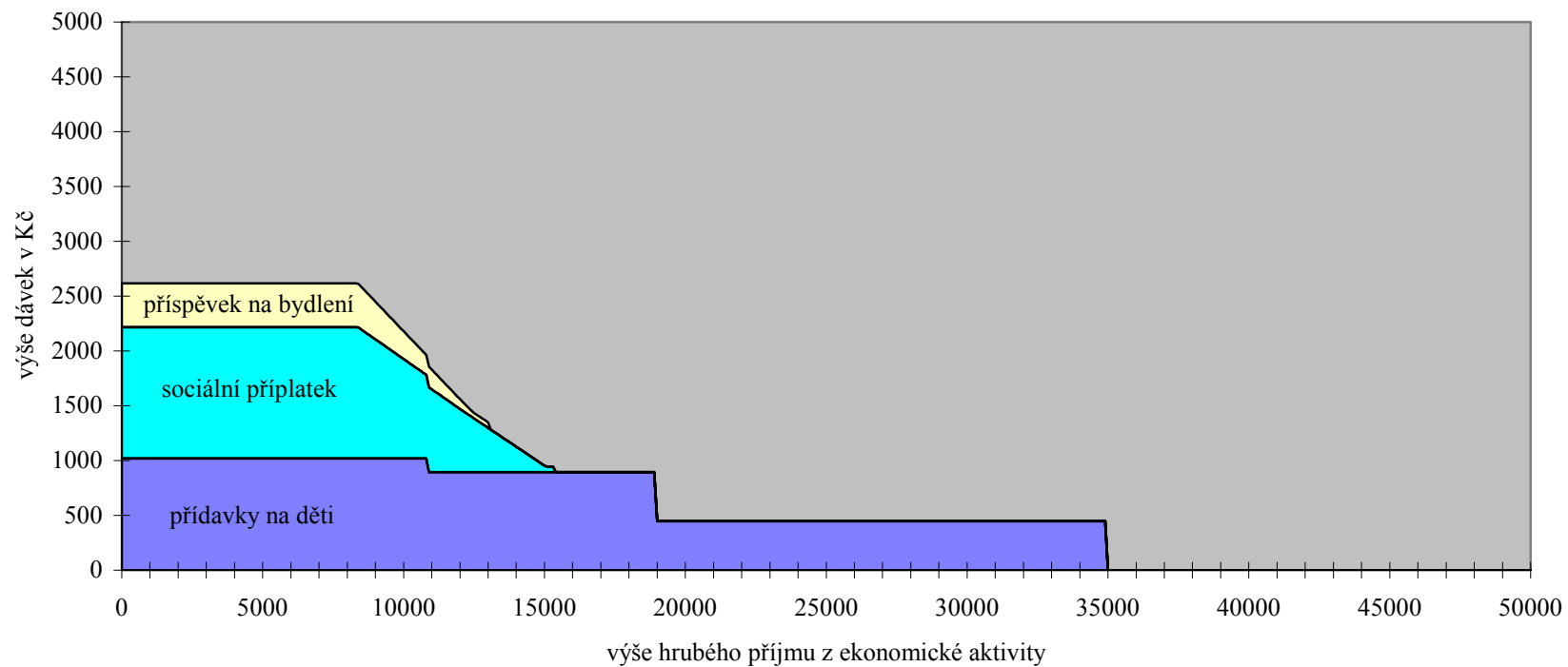
Přílohy

příloha 1

příloha 2

**Výše státních dávek pro úplnou rodinu se 2 dětmi (8 a 12 let)
v 1. - 3. čtvrtletí r. 1996**

příloha 3

Počet rodin pobírajících v prosinci 2003 sociální příplatek v závislosti na sociální situaci a výši příjmu rodiny

typ domácnosti	počet dětí	celkem	z toho s příjmem rodiny do						
			1,0 ŽM	1,1 ŽM	1,2 ŽM	1,3 ŽM	1,4 ŽM	1,5 ŽM	1,6 ŽM
oba rodiče TZP	1 dítě	20	5	6	6	1	1	1	0
	2 děti	14	6	2	1	0	2	3	0
	3 děti	2	1	1	0	0	0	0	0
	4 + děti	2	2	0	0	0	0	0	0
	celkem	38	14	9	7	1	3	4	0
osamělý rodič TZP	1 dítě	234	120	51	21	15	9	14	4
	2 děti	72	61	4	3	2	2	0	0
	3 děti	8	7	1	0	0	0	0	0
	4 + děti	1	1	0	0	0	0	0	0
	celkem	315	189	56	24	17	11	14	4
jeden rodič TZP	1 dítě	359	146	25	33	49	46	42	18
	2 děti	298	124	32	36	30	32	34	10
	3 děti	63	41	8	5	3	2	4	0
	4 + děti	20	15	1	2	1	0	0	1
	celkem	740	326	66	76	83	80	80	29
osamělý rodič	1 dítě	82 280	53 237	5 999	6 089	5 924	4 996	3 835	2 200
	2 děti	47 673	30 138	3 914	3 791	3 523	2 862	2 270	1 175
	3 děti	8 850	6 893	523	426	380	298	238	92
	4 + děti	1 929	1 702	69	44	43	32	24	15
	celkem	140 732	91 970	10 505	10 350	9 870	8 188	6 367	3 482
ostatní	1 dítě	74 180	35 598	6 206	6 649	7 179	7 261	6 804	4 483
	2 děti	118 582	48 309	10 775	12 335	13 517	13 585	12 280	7 781
	3 děti	39 847	18 621	3 779	4 307	4 281	3 787	3 181	1 891
	4 + děti	12 826	8 512	1 049	993	834	682	503	253
	celkem	245 435	111 040	21 809	24 284	25 811	25 315	22 768	14 408
celkem	1 dítě	157 073	89 106	12 287	12 798	13 168	12 313	10 696	6 705
	2 děti	166 639	78 638	14 727	16 166	17 072	16 483	14 587	8 966
	3 děti	48 770	25 563	4 312	4 738	4 664	4 087	3 423	1 983
	4 + děti	14 778	10 232	1 119	1 039	878	714	527	269
	celkem	387 260	203 539	32 445	34 741	35 782	33 597	29 233	17 923

Pramen: interní materiály MPSV

příloha 4

Průměrná výše sociálního příplatku v prosinci 2003 v závislosti na sociální situaci a výši příjmu rodiny

typ domácnosti	počet dětí	celkem	z toho s příjmem rodiny do						
			1,0 ŽM	1,1 ŽM	1,2 ŽM	1,3 ŽM	1,4 ŽM	1,5 ŽM	1,6 ŽM
oba rodiče TZP	1 dítě	964	1 284	1 010	910	735	344	254	.
	2 děti	1 966	2 858	2 069	1 707	.	1 153	743	.
	3 děti	4 128	4 093	4 163
	4 + děti	8 887	8 887
	celkem	1 917	3 245	1 596	1 024	735	883	621	.
osamělý rodič TZP	1 dítě	1 233	1 593	1 143	926	669	512	327	80
	2 děti	3 191	3 433	2 290	1 748	1 449	1 542	.	.
	3 děti	5 799	6 121	3 547
	4 + děti	10 448	10 448
	celkem	1 826	2 401	1 268	1 029	760	699	327	80
jeden rodič TZP	1 dítě	769	1 152	941	774	601	389	234	85
	2 děti	1 580	2 282	1 813	1 521	1 092	755	492	147
	3 děti	2 877	3 319	2 976	2 217	1 572	1 131	826	.
	4 + děti	4 404	5 168	3 338	2 542	2 092	.	.	50
	celkem	1 373	2 039	1 647	1 270	831	554	373	105
osamělý rodič	1 dítě	757	899	789	649	505	357	211	81
	2 děti	1 559	1 864	1 613	1 320	1 022	724	432	156
	3 děti	2 533	2 791	2 409	1 990	1 521	1 079	648	232
	4 + děti	3 710	3 899	3 330	2 913	2 076	1 436	890	376
	celkem	1 181	1 413	1 193	959	735	516	309	111
ostatní	1 dítě	605	828	718	589	448	313	184	72
	2 děti	1 151	1 665	1 441	1 164	892	631	371	132
	3 děti	1 860	2 504	2 165	1 754	1 366	974	578	204
	4 + děti	3 143	3 703	3 080	2 508	1 953	1 384	829	292
	celkem	1 205	1 694	1 439	1 166	881	611	354	126
celkem	1 dítě	686	872	755	619	474	331	194	75
	2 děti	1 270	1 744	1 487	1 202	919	647	381	135
	3 děti	1 984	2 584	2 197	1 776	1 378	982	583	205
	4 + děti	3 220	3 740	3 096	2 525	1 960	1 387	832	295
	celkem	1 198	1 568	1 360	1 105	841	588	344	123

Pramen: vlastní propočty na základě interních materiálů MPSV

příloha 5

Počet rodin pobírajících v červnu 2000 sociální příspěvek k vyrovnání cen tepelné energie v závislosti na výši příjmu a počtu osob v domácnosti

typ domácnosti	celkem	z toho s příjmem rodiny do:						
		1,0 ŽM	1,1 ŽM	1,2 ŽM	1,3 ŽM	1,4 ŽM	1,5 ŽM	1,6 ŽM
1 osoba	21 458	8 822	859	2 875	2 906	3 484	2 013	499
2 osoby	19 762	11 975	1 691	1 785	1 662	1 397	854	398
3 osoby	24 166	14 071	2 093	2 069	2 067	1 906	1 350	610
4 osoby	25 379	12 191	2 433	2 624	2 648	2 600	2 045	838
5 osob	8 268	4 255	888	903	822	670	529	201
6 + osob	2 979	2 014	256	243	201	150	85	30
celkem	102 012	53 328	8 220	10 499	10 306	10 207	6 876	2 576

Pramen: interní materiály MPSV

příloha 6

Průměrná výše sociálního příspěvku k vyrovnání cen tepelné energie v prosinci 1997 v závislosti na výši příjmu a počtu osob v domácnosti

typ domácnosti	celkem	z toho s příjmem rodiny do:						
		1,0 ŽM	1,1 ŽM	1,2 ŽM	1,3 ŽM	1,4 ŽM	1,5 ŽM	1,6 ŽM
1 osoba	87	118	105	88	66	51	50	50
2 osoby	130	153	138	112	87	62	50	50
3 osoby	157	190	171	140	108	76	52	50
4 osoby	147	190	171	140	108	77	52	50
5 osob	171	213	192	157	121	86	55	50
6 osob	188	214	192	156	121	86	57	50
celkem	137	172	160	123	94	67	52	50

Pramen: vlastní propočty na základě interní materiálů MPSV

příloha 7

Počet rodin pobírajících v prosinci 2000 sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen nájemného v závislosti na typu obce, výši příjmu a počtu osob v domácnosti

typ obce	velikost domácnosti	celkem	z toho s příjmem rodiny do:						
			1,0 ŽM	1,1 ŽM	1,2 ŽM	1,3 ŽM	1,4 ŽM	1,5 ŽM	1,6 ŽM
Praha	1 osoba	2 643	535	156	462	362	580	423	125
	2 osoby	1 691	944	139	185	145	127	98	53
	3 osoby	1 673	945	172	154	123	118	110	51
	4 osoby	1 327	700	130	130	133	106	90	38
	5 osob	395	218	38	37	37	24	27	14
	6 + osob	140	80	17	13	17	4	7	2
	celkem	7 869	3 422	652	981	817	959	755	283
obce nad 100 tis. obyv.	1 osoba	3 838	1 516	134	586	543	553	404	102
	2 osoby	3 173	1 930	233	265	265	241	157	82
	3 osoby	3 095	1 889	247	267	224	207	173	88
	4 osoby	2 782	1 519	253	248	229	213	192	128
	5 osob	967	599	71	83	88	50	45	31
	6 + osob	516	411	25	33	21	16	6	4
	celkem	14 371	7 864	963	1 482	1 370	1 280	977	435
obce do 100 tis. obyv.	1 osoba	11 452	4 058	495	1 857	1 770	1 870	1 064	338
	2 osoby	9 884	5 784	818	898	843	760	500	281
	3 osoby	11 140	6 463	920	964	929	829	667	368
	4 osoby	12 804	5 916	1 196	1 333	1 366	1 297	1 057	639
	5 osob	5 083	2 657	526	508	518	415	312	147
	6 + osob	2 428	1 807	178	144	127	84	57	31
	celkem	52 791	26 685	4 133	5 704	5 553	5 255	3 657	1 804
celkem	1 osoba	17 933	6 109	785	2 905	2 675	3 003	1 891	565
	2 osoby	14 748	8 658	1 190	1 348	1 253	1 128	755	416
	3 osoby	15 908	9 297	1 339	1 385	1 276	1 154	950	507
	4 osoby	16 913	8 135	1 579	1 711	1 728	1 616	1 339	805
	5 osob	6 445	3 474	635	628	643	489	384	192
	6 + osob	3 084	2 298	220	190	165	104	70	37
	celkem	75 031	37 971	5 748	8 167	7 740	7 494	5 389	2 522

Pramen: interní materiály MPSV

příloha 8

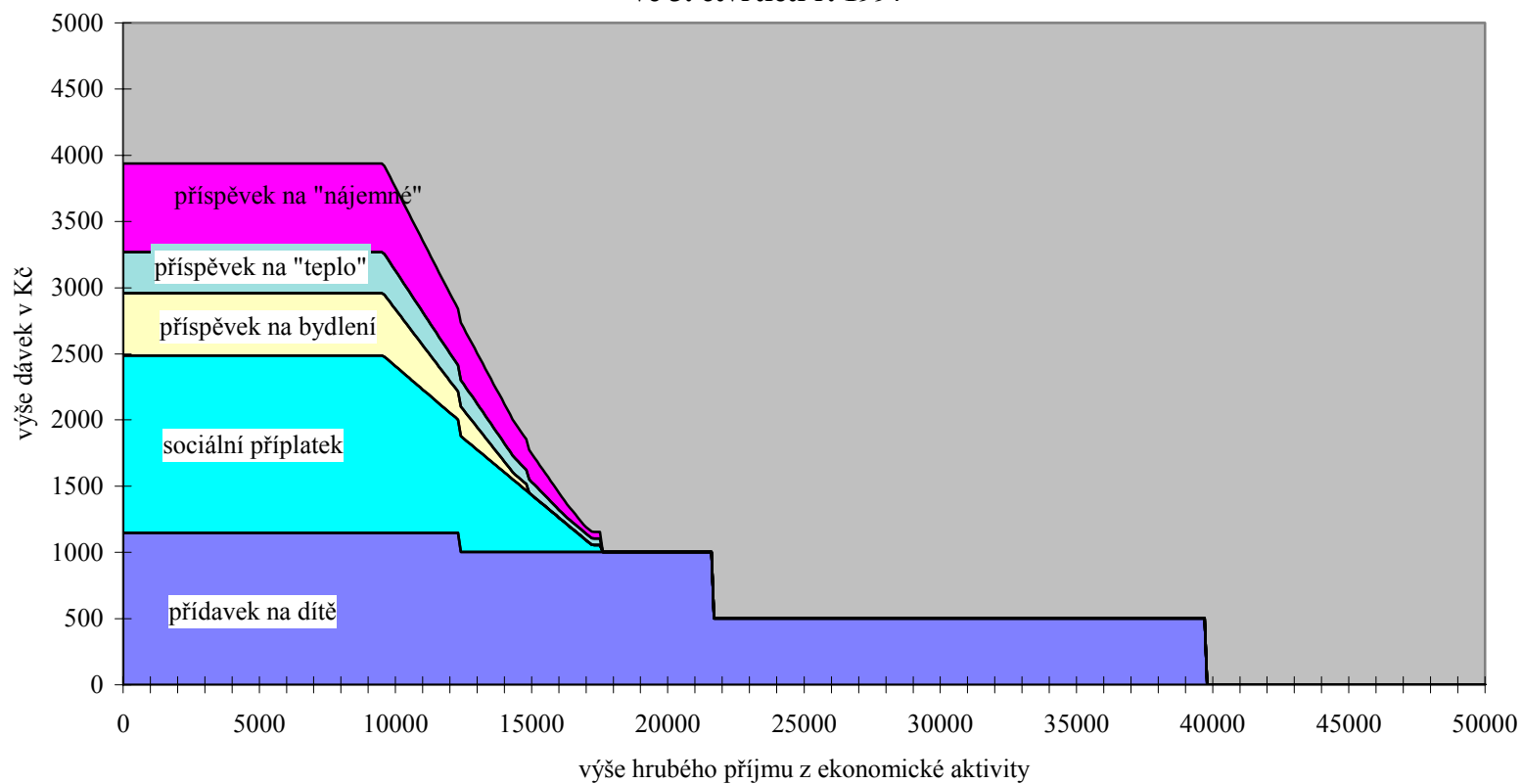
Průměrná výše sociálního příspěvku k vyrovnání zvýšení cen nájemného v prosinci 2000 v závislosti na typu obce, výši příjmu a počtu osob v domácnosti

typ obce	velikost domácnosti	celkem	z toho s příjmem rodiny do:						
			1,0 ŽM	1,1 ŽM	1,2 ŽM	1,3 ŽM	1,4 ŽM	1,5 ŽM	1,6 ŽM
Praha	1 osoba	64	68	67	65	66	63	60	50
	2 osoby	80	80	82	80	81	85	74	51
	3 osoby	92	90	94	99	98	102	90	58
	4 osoby	100	102	107	98	100	105	90	54
	5 osob	110	111	113	112	114	114	108	60
	6 + osob	111	108	117	129	106	117	104	68
	celkem	82	87	88	79	80	76	70	52
obce nad 100 tis. obyv.	1 osoba	56	58	58	57	55	54	50	50
	2 osoby	62	63	66	63	65	61	54	49
	3 osoby	69	69	74	71	69	70	61	50
	4 osoby	70	71	72	74	72	72	62	50
	5 osob	73	74	78	73	74	71	70	50
	6 + osob	74	72	82	91	80	81	65	50
	celkem	65	66	70	65	64	62	56	50
obce do 100 tis. obyv.	1 osoba	51	51	51	51	50	50	50	50
	2 osoby	52	53	53	52	51	50	50	50
	3 osoby	54	55	55	54	53	52	50	50
	4 osoby	54	55	55	55	54	52	50	50
	5 osob	55	56	57	57	56	53	50	50
	6 + osob	56	56	59	57	58	53	50	50
	celkem	53	54	55	53	53	51	50	50
celkem	1 osoba	58	55	55	54	53	53	52	50
	2 osoby	58	58	59	58	58	56	54	50
	3 osoby	61	61	63	62	60	60	57	51
	4 osoby	60	62	62	61	60	58	54	50
	5 osob	61	62	63	62	62	58	56	51
	6 + osob	62	61	66	68	65	60	57	51
	celkem	58	60	61	59	58	56	54	50

Pramen: vlastní propočty na podkladě interních materiálů MPSV

příloha 9

**Výše státních dávek pro úplnou rodinu se 2 dětmi (8 a 12 let)
ve 3. čtvrtletí r. 1997**

příloha 10

Srovnání výše dávek státní sociální podpory pro čtyřčlennou rodinu se 2 dětmi ve věku 8 a 12 let ve 2. a 3. čtvrtletí 1997

příjem (v Kč)		násobek životního minima		2. čtvrtletí 1997				3. čtvrtletí 1997				nárůst ve 3. čtvrtletí			
hrubý	čistý	v 1. pololetí	ve 2. pololetí	dávky celkem	PND	SP	PB	dávky celkem	PND	SP	PB	dávky celkem	PND	SP	PB
0	0	0	0	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
1000	869	0,098	0,094	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
2000	1738	0,197	0,187	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
3000	2606	0,295	0,281	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
4000	3475	0,394	0,375	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
5000	4344	0,492	0,469	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
6000	5213	0,591	0,562	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
7000	6081	0,689	0,656	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
8000	6950	0,788	0,75	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
9000	7718	0,875	0,833	2820	1092	1279	449	2960	1146	1343	471	140	54	64	22
10000	8455	0,959	0,912	2551	1092	1103	356	2838	1146	1263	429	287	54	160	73
11000	9193	1,042	0,992	2279	1092	925	262	2567	1146	1085	336	288	54	160	74
12000	9928	1,126	1,071	1921	955	780	186	2295	1146	907	242	374	191	127	56
13000	10636	1,206	1,147	1660	955	609	96	1944	1004	770	170	284	49	161	74
14000	11345	1,286	1,224	1443	955	438	50	1683	1004	599	80	240	49	161	30
15000	12053	1,367	1,3	1222	955	267		1432	1004	428		210	49	161	
16000	12761	1,447	1,377	1051	955	96		1262	1004	258		211	49	162	
17000	13469	1,527	1,453	955	955			1091	1004	87		136	49	87	
18000	14177	1,607	1,529	955	955			1004	1004			49	49		
19000	14886	1,688	1,606	955	955			1004	1004			49	49		
20000	15594	1,768	1,682	955	955			1004	1004			49	49		
21000	16276	1,845	1,756	478	478			1004	1004			526	526		
22000	16955	1,922	1,829	478	478			502	502			24	24		
23000	17634	1,999	1,902	478	478			502	502			24	24		
24000	18310	2,076	1,975	478	478			502	502			24	24		
25000	18948	2,148	2,044	478	478			502	502			24	24		
26000	19583	2,22	2,113	478	478			502	502			24	24		
27000	20218	2,292	2,181	478	478			502	502			24	24		
28000	20854	2,364	2,25	478	478			502	502			24	24		
29000	21489	2,436	2,318	478	478			502	502			24	24		
30000	22124	2,508	2,387	478	478			502	502			24	24		
31000	22759	2,58	2,455	478	478			502	502			24	24		
32000	23394	2,652	2,524	478	478			502	502			24	24		
33000	23995	2,721	2,588	478	478			502	502			24	24		
34000	24587	2,788	2,652	478	478			502	502			24	24		
35000	25178	2,855	2,716	478	478			502	502			24	24		
36000	25762	2,921	2,779	478	478			502	502			24	24		
37000	26312	2,983	2,838	478	478			502	502			24	24		
38000	26863	3,046	2,898					502	502			502	502		
39000	27413	3,108	2,957					502	502			502	502		
40000	27964	3,17	3,017												

legenda:

- PND - přídavek na dítě
- SP - sociální příplatek
- PB - příspěvek na bydlení

Pramen: vlastní propočty

příloha 11

Srovnání výše státních dávek pro čtyřčlennou rodinu se 2 dětmi ve věku 8 a 12 let ve 3. a 4. čtvrtletí 1997

příjem		násobek životního minima	3. čtvrtletí 1997						4. čtvrtletí 1997						nárůst ve 4. čtvrtletí					
hrubý	čistý		ve 2. pololetí	dávky celkem	PND	SP	PB	T	N	dávky celkem	PND	SP	PB	T	N	dávky celkem	PND	SP	PB	T
0	0	0,000	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
1000	869	0,094	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
2000	1738	0,187	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
3000	2606	0,281	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
4000	3475	0,375	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
5000	4344	0,469	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
6000	5213	0,562	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
7000	6081	0,656	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
8000	6950	0,750	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
9000	7718	0,833	3938	1146	1343	471	309	668	3758	967	1343	471	309	668	-179	-179	0	0	0	0
10000	8455	0,912	3757	1146	1263	429	291	628	3676	967	1306	452	301	650	-82	-179	43	23	10	22
11000	9193	0,992	3356	1146	1085	336	250	540	3274	967	1128	358	260	561	-82	-179	43	23	10	22
12000	9928	1,071	2956	1146	907	242	209	451	2874	967	950	265	219	473	-82	-179	43	23	10	22
13000	10636	1,147	2505	1004	770	170	178	383	2488	967	779	175	180	388	-17	-37	9	5	2	4
14000	11345	1,224	2120	1004	599	80	138	298	2103	967	608	85	140	303	-17	-37	9	5	2	4
15000	12053	1,300	1744	1004	428		99	213	1723	967	438		101	218	-22	-37	9		2	4
16000	12761	1,377	1449	1004	258		59	128	1427	967	267		61	133	-22	-37	9		2	4
17000	13469	1,453	1191	1004	87		50	50	1162	967	96		50	50	-28	-37	9			
18000	14177	1,529	1004	1004					967	967					-37	-37				
19000	14886	1,606	1004	1004					967	967					-37	-37				
20000	15594	1,682	1004	1004					967	967					-37	-37				
21000	16276	1,756	1004	1004					967	967					-37	-37				
22000	16955	1,829	502	502					501	501					-1	-1				
23000	17634	1,902	502	502					501	501					-1	-1				
24000	18310	1,975	502	502					501	501					-1	-1				
25000	18948	2,044	502	502					501	501					-1	-1				
26000	19583	2,113	502	502					501	501					-1	-1				
27000	20218	2,181	502	502					501	501					-1	-1				
28000	20854	2,250	502	502											-502	-502				
29000	21489	2,318	502	502											-502	-502				
30000	22124	2,387	502	502											-502	-502				
31000	22759	2,455	502	502											-502	-502				
32000	23394	2,524	502	502											-502	-502				
33000	23995	2,588	502	502											-502	-502				
34000	24587	2,652	502	502											-502	-502				
35000	25178	2,716	502	502											-502	-502				
36000	25762	2,779	502	502											-502	-502				
37000	26312	2,838	502	502											-502	-502				
38000	26863	2,898	502	502											-502	-502				
39000	27413	2,957	502	502											-502	-502				
40000	27964	3,017																		

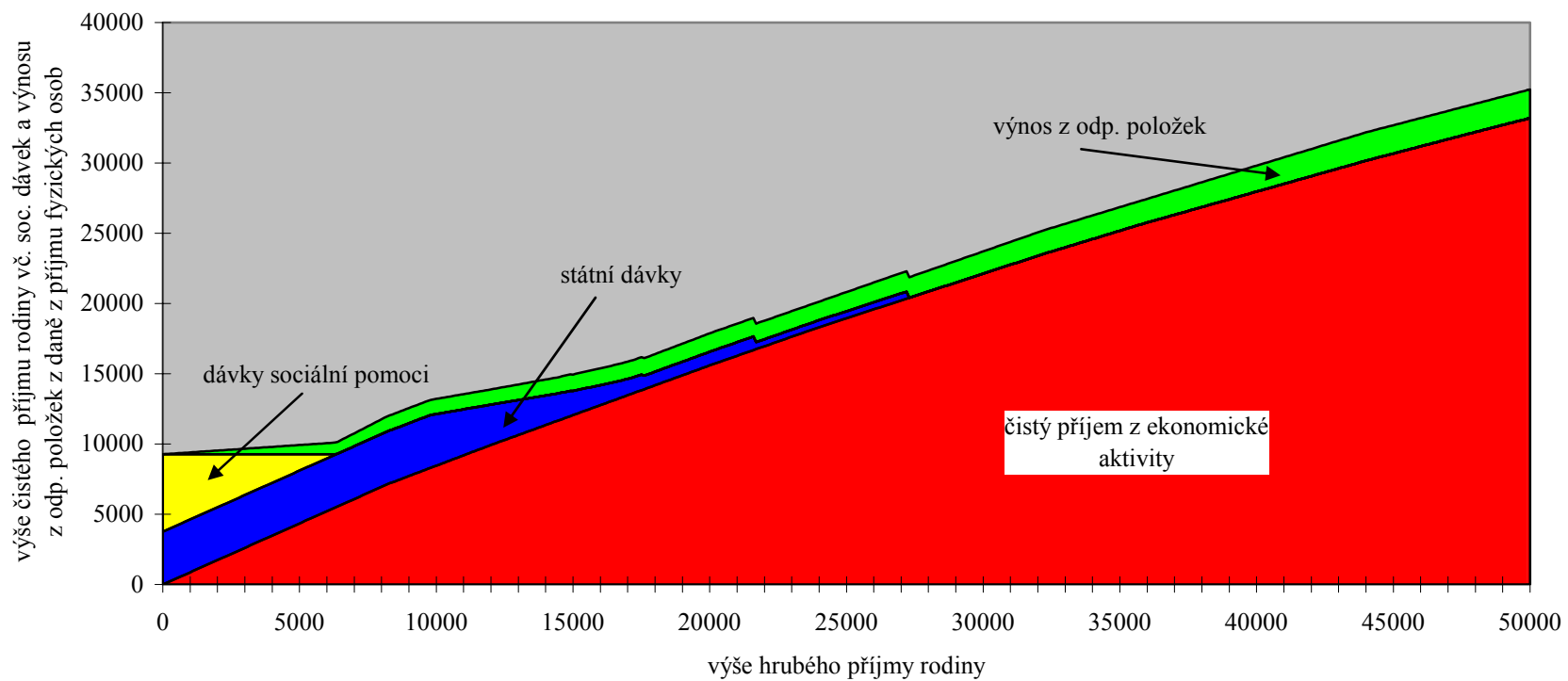
legenda:

- PND - přídavek na dítě
- SP - sociální příplatek
- PB - příspěvek na bydlení
- T - sociální příspěvek k vyrovnání cen tepelné energie
- N - sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen nájemného

Pramen: vlastní propočty

příloha 12

Vývoj struktury příjmů rodin v závislosti na výši příjmu z ekonomické aktivity (úplná rodina se 2 dětmi - 8 a 12 let) ve 4. čtvrtletí 1997

příloha 13

Porovnání výše dávek st. sociální podpory, dávek sociální pomoci a výnosů z odpočitatelných položek z daně z příjmu fyzických osob s výší zaplacených daní z příjmu fyzických osob v závislosti na výši příjmu úplné rodiny se 2 dětmi (8 a 12 let) v r. 2003

